

nas, kuris daugeliu atvejų yra įdomus bei naudingas ir lietuvių kalbos tyrinėtojams. Juk jis apibendrina daugelio dešimtmečių latvių kalbos leksikos tyrinėjimus, net ir šio žodyno trūkumai ar klaidos bus akstinas tolesniems tyrinėjimams.

Algirdas Sabaliauskas

LATVIŲ KALBOTYROS VEIKALAI AUSTRALIJOJE

Fennell T. G. *The First Latvian Grammar J. G. Rehehusen's "Manuductio ad linguam lettonicam..."*. A fac-simile Text with annotated translation and commentary. Latvian Tertiary Committee. Melbourne 1982. — 369 p. *Seventeenth Century Latvian Grammatical Fragments*. Text, Translation and Commentary. Latvian Tertiary Committee. Melbourne 1982. — 322 p. *Georg Dreszell's Gantz kurtze Anleitung zur Lettischen Sprache*. Text, Translation, Commentary, Concordance. Latvian Tertiary Committee. Melbourne 1984. — 452 p.

Australų kalbininkas Trevoras G. Fennellas, vaikystėje bendraudamas su latvių emigrantų vaikais, tikriausiai niekada nepagalvojo, jog ši mokyklos suolo draugystė, pirmosios aktyvios latvių kalbos pamokos nulems jo kaip būsimojo mokslininko karjerą. Turbūt galima teigti, jog per visą latvių kalbotyros istoriją nerasime nė vieno kitos šalies kalbininko, kuris būtų tiek pasidarbavęs latvistikos baruose, kaip T. G. Fennellas. Pakanka prisiminti jo drauge su Latvijos emigrantu Henriku Gelsenu parengtą trijų tomų latvių kalbos vadovėlį "A Grammar of Modern Latvian" (Vol. 1–3, The Hague-Paris-New York, 1980. 1370 p.)¹, daugybę straipsnių latvių kalbos istorijos klausimais. Tačiau ypač daug latvių kalbotyrai T. G. Fennellas nusipelnė publikuodamas ir tyrinėdamas senuosius latvių kalbos paminklus. Su trimis tokiomis publikacijomis čia ir norėtusi supažindinti.

Pirmojoje knygoje publikuojama pirmoji 1644 metais paskelbta latvių kalbos gramatika — Johano Georgo Rehehuseno "Manuductio ad linguam lettonicam", kuri, anot T. G. Fennello, "nepaisant visokeriopų trūkumų, yra labai įdomi mokslininkams, besidomintiems latvių kalbos gramatinės teorijos geneze ir evoliucija". Ši publikacija yra labai svarbi, nes iki šiol yra žinomas išlikęs tik vienas originalo egzempliorius, saugomas Upsalos universiteto bibliotekoje. Tiesa, 1901 metais Augustas Bylenšteinas šią gramatiką išleido. Tačiau parengė ją iš atitinkamų nuorašų ir, žinoma, negalėjo išvengti tam tikrų trūkumų. Šį kartą skelbiamas faksimilinis gramatikos tekstas greta su anglišku vertimu. Toliau eina labai išsamūs komentarai, visų latviškų žodžių registras. Antraštiniai žodžiai jame pateikiami dabartine latvių rašyba (vardažodžių vardininkų, veiksmažodžių bendraties formos). Jie taip pat išversti į anglų kalbą, suregistruotos jų formos (pateikiama originalo rašyba). Toks registras kada nors labai pravers būsiesiems istorinio latvių kalbos žodyno

¹ Plg. B l i n k e n a A. Latviešu gramatika cittautiešu skatījumā. — ZA Vēstis, 1982, 4. P. 135–137; S c h m a l s t i e g W. R. (Rec.) — General Linguistics, 1982. V. 22, No. 2. P. 139–142.

rengėjams.

Knygoje spausdinama ir 1930 m. žurnale "Izglītības ministrijas mēnešraksts" paskelbto P. Berento straipsnio "Pirmās latviešu valodas mācības sastādītājs" fotokopija. Faktiškai tai ligi šiol išsamiausia J. G. Rehehuseno biografija, nors nėra žinoma, kur ir kada jis buvo gimęs, kur ėjo mokslus, kada mirė. Žinoma, jog apie 1628 metus Kurše buvo išventintas į evangelikų liuteronų kunigus. Spėjama, jog per žmoną galėjęs būti latvių leksikografo Johano Langijo giminaitis. Šis straipsnis taip pat yra išverstas į anglų kalbą. Drauge su anglišku vertimu knygoje publikuojama ir A. Bylenšteino vokiško straipsnio faksimilė iš 1901 metų J. G. Rehehuseno gramatikos leidimo.

Taigi ši taip kruopščiai australy kalbininko parengta knyga yra tartum savotiška pirmosios latvių gramatikos enciklopedija, kurioje vienoje vietoje sukaupta ligi šiol įvairiuose leidiniuose išblaškyta medžiaga, pateikta išsami gramatikos teksto analizė, o vertimai į anglų kalbą labai palengvins šia medžiaga naudotis platesniems tyrinėtojų, besidominčių latvių kultūra ir jų kalbotyros istorija, sluoksniams.

Panašiu principu sudaryta ir antroji T. G. Fennello knyga "Seventeenth Century Latvian Grammatical Fragments". Šioje knygoje publikuojami du svarbūs su latvių kalbos gramatika susiję XVII amžiaus dokumentai – vadinamasis "Einhorno sinopsis" ("Declinationum Letticarum ex D. Einhornij contra Rehehusium tractatu Synopsis brevis") ir "Biuchnerio fragmentai".

Šalia faksimilinio teksto, angliško vertimo, plačių komentary, čia skelbiami ir A. Bylenšteino, A. Augstkalnio, J. Zéverio "Einhorno sinopsis" leidimai.

"Biuchnerio fragmentai" publikuojami daugiausia remiantis L. Arbužovo leidimu ("17.g.s. latviešu gramatika bij. Kurzemes hercogu bibliotekā Pēterpili"). – Filologu biedrības raksti, 1925, 5, p. 106–125). Drauge su angliškais vertimais čia taip pat skelbiama A. Augstkalnio straipsnio "Veclatviešu rakstu apskats" (Rakstu krājums, 1930, 20, p. 109–110), J. Zéverio straipsnio "Veci latviešu valodas piemenekļi rokrakstos" (Izglītības ministrijas mēnešraksts, 1937, 5, p. 619–621) ištraukos ir K. Dravinio straipsnis "Latviešu gramatikas materiāli Mārtiņa Bichnera albumā" (In honorem Endzelini, Chicago, 1960, p. 107–113).

Trečioji knyga skiriama 1685 metais Rygoje išleistai Georgo Dreselio (Dreszell) gramatikai "Gantz kurtze Anleitung zur Lettischen Sprache". Skelbiama faksimilinis gramatikos tekstas, angliškas vertimas, labai platūs (p.147–421) komentarai ir latviškų žodžių registras.

Labai malonu, kad Australijoje atsiranda lėšų (The Australian Research Grants Committee) tokiems veikalams leisti, bet, žinoma, svarbiausia, kad ten darbuojasi žmogus, sugebantis tokius veikalus parengti.

Algirdas Sabaliauskas

PAMINKLAS TĖVŲ KALBAI

Netikėti likimo vingiai. Kartais tai, kas jau, rodos, amžiams prarasta, vėl netikėtai atgyja ir akimirksniui sušvinta visu skaistumu, kad pakiltų naujam